מפניני הפרשה - מאמר

חשיבותה של מילה אחת

הגיע היום הגדול בחיי עשיו! שישים ושלוש שנים המתין לו וכמה הקריב עבורו! חז"ל גילו לנו שעוד ברחם אימו, הגיע להסכם עם אחיו התאום: הוא יירש את העולם הזה, ואחיו ינחל את העולם הבא.

בזה ביקשו חז"ל להעמידנו על נטיית לבם מלידה – יעקב, נכסף לבתי מדרש וללימוד תורה, ועשו, לבתי עבודה זרה שכוהניהם הבטיחו להוריד שפע ממזלות עליונים וכוחות טומאה כדי ליהנות מחיי שעה.

עד היותם בני חמש עשרה גדלו הנערים בצילו של אברהם אבינו ע"ה, אבי האומה, עמוד החסד, שמלאכים היו אורחים תדירים בביתו הקדוש - כל זה לא ריכך את ליבו של עשיו, לא הסיטו ממחשבתו.

על אוהל אימו ריחף ענן המכבד את השראת השכינה שחפפה עליו, ברכה שרתה בעיסה ונר דלק בנם מערב שבת לערב שבת - ועשיו מעלים עיניו.

אביו גייר גרים, וזכה לברכות שמים מחוץ לגדרי הטבע, זורע ומוצא מאה שערים, מלכים מחפשים את קרבתו וכורתים עמו בריתות - ועשיו מתעלם.

אביו נביא, אימו נביאה, אחיו יושב אוהלים - אבל הוא בחר בקריירה אחרת: היה ל"**רכב של ליסטים**". טעם מכל האיסורים, עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ובזה את הבכורה ועבודת ה'.

אולם רק לדבר אחד דאג בכל יכולתו: שאביו הקדוש לא יידע ממעשיו הנלוזים! סובב אותו במרמה, שאלו שאלות צדקניות: איך מעשרים את המלח והתבן. ודאי הביע צער קולני שאין הם חייבים במעשרות.

טרח להביא לאביו מציד, להכין לו מטעמים כאשר אהב ולקנות את ליבו.

"והיה אומר לו אביו: בני היכן היית היום הזה? והיה אומר לו: בבית התלמוד! לא כך היא הלכה פלונית - לא כך איסורו? לא כך התירו?! ומתוך דברים אלו היה צדו בפיו".

מדוע עשה זאת, מדוע התרפם והתחנף כל כך? מפני שידע שאביו נביא, ידע שסבו היה נביא. ידע שאברהם אבינו התברך בברכות שמים עד בלי די, ברכות שעברו ליצחק – וביקש שיעברו אליו! אזי יהיה בטוח שכל אשר יעשה יצליח – ובכל אשר יפנה ירשיע! לשם כן מוכן היה להסוות השחתתו, ולהמתין שנים כה רבות!

ההמתנה השתלמה! אביו קרא לו וביקש ממנו שיביא מציד ויעשה לו מטעמים – ויברכהו, ובכך ימנה אותו כממשיך השושלת!

הגיע היום הגדול! - נשא עשיו חרבו וקשתו, ויצא ליער לצוד ציד. **"היה עשיו רץ וצד צבי וקושרו ומניחו, וריץ ותופס אחר וקשרו ומניחו, והמלאך מתירן ומבריחן, והיה עשיו בא, ולא היה מוצא אחד מהן. ולמה, כדי לגלגל את השעות עד שילך יעקב ויכנס אצל אביו ויאכל ויטול את הברכות".**

איזה מפח נפש, ודווקא ביום הגורלי! איזה תסכול, אילו אכזבות, איזה יום מתיש! סוף סוף, לאחר שעות, אסף את ציד והחל לעסוק בו: להפשיט ולבתר, לצלות ולעשות מטעמים, והנה לאחר מאמצים רבים כשהכל מוכן – העמים את הצלי על המגש, נכנס אל האוהל וקרא: **"יקום אבי, ויאכל מציד בנו"** בלי שום מילת נימוס!! בלי לומר "יקום נא אבי" – אבל מה רוצים ממנו?! כל היום טרח ויגע, אז לא אמר "נא", כמו שאמר יעקב: **"קום נא שבה ואכלה מציד..."** אז מה?! - אבל בחסרונה של מלה זו גילה, שהיו כאן שישים ושלוש שנות הונאה! כי אין שום תירוץ בעולם שיצדיק את האדם לדבר בלשון בוטה!...

בין אדם לחבירו

מי שלווה כסף מחבירו או מקופת גמ"ח והתחייב להחזירו במועד מסויים, חייב לעשות כל מאמץ להחזירו בזמן שנקבע, משום שמעבר לנזק שגורם ללווה, גורם הוא נזק לאחרים, שהרי בגלל זה הלווה ימנע מלהלוות לאחרים.

מי שלווה כסף ולא הספיק לפרוע אותו ונפטר לבית עולמו, והיורשים מתרשלים לפרוע החובות – חובה על קרובי המנוח ומכריו לעורר את היורשים, שלא יתאבזרו על נשמת אביהם, ושיניחוהו לבא למנוחתו. ויסבירו להם: כי כל ייסורי גהינום לא יועילו לאביהם, כל עוד לא נפרעה הפרוטה האחרונה.

שואל ומשיב

שאלה: בתי מלון ומסעדות בעלי תעודת כשרות והסקת האש בתנורי הבישול נעשית ע"י ישראל אך הטבח גוי, האם מותר לאכול מתבשילים אלו?

תשובה: הר"ן כתב בעבודה זרה לח. שהסכימו רבותינו הראשונים, שאעפ"י שבפת נוכרים אם הסיק ישראל את התנור ואפה בו הגוי פת, הפת מותרת, בתבשיל צריך שישראל ישפות הקדירה על האש, וכמו שאמרו בעבודה זרה לח. "**הניח ישראל בשר על גבי גחלים ובא גוי והיפך בו מותר...**" אבל הדלקת האש בלבד ע"י ישראל אינה מועילה להתיר בישולי גויים. וכן דעת פוסקים ראשונים רבים.

אבל הראב"ן בעבודה זרה - שג' והמרדכי פרק ב' עבודה זרה כתבו, שהיסק התנור על ידי ישראל מועיל גם לעניין בישולי גויים.

זו לשון מרן בשו"ע יו"ד סימן קיג - ז': **אין היסק התנור מועיל אלא בפת, אבל בתבשיל אין הדלקת האש על ידי ישראל מעלה ומורידה, אלא הנחת התבשיל על האש דווקא, לפיכך הרוצה לבשל במחבת בתנור של גוי צריך שהישראל יתן המחבת לתוך התנור למקום הראוי להתבשל בו.** וכתב על זה הרמ"א בהגה: **ויש חולקים ואומרים שהדלקת האש או חיתוי בגחלים מועילה גם לגבי בישול כמו לעניין אפיית הפת. וכן נוהגים במדינות אשכנז.**

נמצא שלספרדים ועדות המזרח שקבלו הוראות מרן השו"ע אין להם להקל בזה, מפני שדעת מרן לאסור אפילו בדיעבד. וכן פסק הפרי חדש סימן קיג' וכן הסכימו עימו בשו"ת רב פעלים ובשו"ת תבואות שמש חלק יורה דעה – ע'. וכן פסקו פוסקים אחרונים רבים. ובני אשכנז יכולים להקל בזה.

אולם עיננו רואות שרבים מהספרדים ועדות המזרח מקילים בזה ונראה ללמד עליהם זכות, עפ"י הדעה בתוספות עבודה זרה לח. שאם הגוי מבשל בביתו של ישראל, מותר ובפרט בגוי שהוא שכיר אצל ישראל, יש מקום להקל.

סיכום: לכתחילה ראוי שספרדים ובני עדות המזרח ימנעו מלאכול בבתי מלון ובמסעדות שיש להם תעודת כשרות, והטבח הוא גוי. אך המקילים בזה יש להם על מה שיסמכו, אם ישראל מדליק בעצמו את האש של תנורי הבישול והאפיה. (עפ"י שו"ת יחווה דעת חלק ה' – נד')

מפניני הפרשה - רעיון

"גם ברוך יהיה"

במשך שנים אהב יצחק אבינו את עשיו, חשב שהוא הבן המוצלח הראוי לברכה. ראה בחסרונותיו מעלות: איש העולם הגדול הוא ועם כל זאת מחזיק בתומתו, יודע צייד ושואל שאלות בהלכה, איש שדה ומכבד אב.

לפתע הכל מתערער, לפתע מסתבר שבשמים חשבו וייעדו אחרת, הבן הצעיר קיבל את הברכות והמבוגר נדחה לנצח. אז יצחק הבין שהשאלות ההלכתיות היו מסווה ומרמה, ובשדה נעשו מעשים אשר לא ייעשו: **"כיון שנכנס עשיו נכנס עמו גהינם!"** ואז, מה נאמר? **"ויחרד יצחק חרדה גדולה עד מאוד"**, ואמרו חז"ל: **"יותר מחרדה שחרד על גבי המזבח"!**

מה עשה יצחק? כיצד נוהג קדוש עליון, האם יזעף ויקלל, חלילה? לא. הוא מיד עושה תפנית: "גם ברוך יהיה" האח הצעיר! יצחק מבין שכך סובבו מן השמים, ואינו מתערם על איש - לא על עשיו שהעמיד עד כה פנים ואפילו מעניק לו ברכה. ולא על יעקב שבא במקום אחיו, ולא על אשתו בשליחותה הלך.

במזווה של האנשים הגדולים אין "סחורה" ושמה כעס - אך יש בחינה מחדש והפקת לקחים. ואם מתברר שהצעיר הוא המעולה והראוי, המשתוקק לכבורה ולעבודת הקודש – שולחו אביו לייסד את בית ישראל מלווה בברכות נאמנות **"ואל שדי יברך אותך ויריבך והיית לקהל עמים, ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך"**, אתה תמשיך את השושלת הנצחית והברוכה! - התורה רחבה ודיניה רבים ומסועפים. אם אדם לא ילמד הלכות שבת כראוי, מובטח שיכשל בחילול שבת! וכן בהלכות שמירת הלשון, ועוד. עלינו ללמוד מיצחק אבינו: תחילה נתקפים ב"חרדה גדולה" - חרטה על העבר היא מתנאי התשובה. ומשנים כיוון - טעיתי, עכשיו יודע אני מה האמת ומעתה אני נוהג לפיה!

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

החבר שלמה שמשון בן החבר בנימין ידידיה זצ"ל

יוסף בן רחמים ז"ל | סמ"ר עומר בן תהילה ון גלדר הי"ד

ר' אבישי בן דבורה הכהן ע"ה | יעקב (קובי) בן אביבה בן סדון ע"ה

רוברט עזריאל בן שלמה קרמר ז"ל

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

ר' שמעון בן עישה קדוש ז"ל | משה בן מרים מוסאי ז"ל

מנחם יצחק בן שמואל חיים ז"ל | שלמה בן חנה יחזקאל ע"ה

אימי רחל בת ליזה בוחניק ע"ה | מזל בת יעיש דהרי ע"ה

מרים בת עישה קרסנטי ז"ל | אסתר בת שאול ברוך גוטמן ז"ל

בס"ד (ר"ח) א' לחודש כסלו ה'תשפ"ו
שנה שלושים ושתים גיליון מס' 09
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת תולדות
מפטירים

"משא דבר ה' אל ישראל"
(מלאכי א' – א')

חשמונאים (שעון חורף)

כניסת השבת: 16:19
יציאת השבת: 17:17
זמן רבנו תם: 17:52

זמני היום - זמן 'הַנֵּץ החמה' עפ"י שו"ע בסימן מז' ופוסקים אחרונים

הנץ החמה

'הָנֵץ החמה' הוא ציון זמן בהלכה של הרגע בו נראית בוודאות הנקודה הראשונה מגוף השמש, וכלשון התלמוד הירושלמי במסכת ברכות פרק א' הלכה ב': "שתהא החמה מטפטפת על ראשי ההרים" וכן כתב ב 'ערוך' ערך 'נץ': "תחילת הירואת פניה" (האות ה' חלק מהמילה ולא ה' הידיעה. לזמן 'הנץ החמה' השלכות הלכתיות רבות והוא מוזכר פעמים רבות בתלמוד, לדוגמא במסכת ברכות דף ט: לעניין זמן 'קריאת שמע': "...**דאמר רבי יוחנן: ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה. תניא נמי הכי: ותיקין היו גומרין אותה עם הנץ החמה, כדי שיסמוך גאולה לתפלה ונמצא מתפלל ביום**".

רמב"ם

הרמב"ם בהלכות קריאת שמע פרק א' הלכה יא' כתב שהנץ החמה הוא שעה לפני שתעלה השמש ורבים תמהו על כך משום שזמן זה ארוך מידי: "**ואי זה הוא זמנה ביום מצותה שיתחיל לקרות קודם הנץ החמה כדי שיגמור לקרות ולברך ברכה אחרונה עם הנץ החמה, ושיעור זה כמו (עישור) שעה קודם שתעלה השמש...**"

כסף משנה

ה"כסף משנה" שם הביא את דברי רבי יצחק אבוהב כדי ליישב את דברי הרמב"ם, אך כתב גם שיש נוסח אחר "עישור שעה" וזה הנוסח הנכון.

פסיקה להלכה בשו"ע

מרן בשו"ע סימן נח' סעיף א' כתב אומנם שהזמן המובחר לקריאת שמע הוא מעט לפני 'הנץ החמה' ולא ביאר מהו זמן 'הנץ החמה'. הרמ"א כתב בהגה שהוא: "שיעור שעה אחת קודם שיעלה כל גוף השמש על הארץ". "...**ומצוה מן המובחר לקרותה כוותיקין...שהיו מכוונים לקרותה מעט קודם הנץ החמה (פירוש יציאת החמה כמו הנצו הרמונים)...כדי שיסיים קריאת שמע וברכותיה עם הנץ החמה ויסמוך התפלה מיד בהנץ החמה. ומי שיוכל לכוין לעשות כן שכרו מרובה מאד. הגה: שיעור הנץ החמה הוא כמו שיעור שעה אחת קודם שיעלה כל גוף השמש על הארץ...**"

ביאור הלכה

ב"ביאור הלכה" בד"ה "כמו" מבאר באריכות את הדברים עפ"י הפוסקים הראשונים והאחרונים וקובע שזמן 'הנץ החמה' הוא 'מעת שניכר תחילת זריחתה על העולם ומביא את דברי 'תפארת ישראל' שקבע שהוא כעשר דקות או שש דקות לפני צאת השמש במלואה.

האם 'הנץ החמה' הוא הזמן בו נראית השמש בפועל, ואם כן במקום הררי יש למדוד אותו לפי הזמן בו השמש עלתה מעל ראשי ההרים, זמן זה מכונה "הנץ הנראה", או שמא 'הנץ החמה' הוא הזמן העקרוני בו הייתה צריכה להיראות השמש אילו לא היו שם הרים, זמן זה מכונה 'הנץ האסטרונומי'.

מהרי"ל דיסקין

לדעת מהרי"ל דיסקין ופוסקים אחרונים נוספים, זמן "הנץ החמה" הוא הזמן בו השמש מתחילה להיראות בפועל במקום הכי גבוה באותו יישוב לגביו רוצים לקבוע את הזמן – כלומר לדעתו הקובע הוא: "הנץ הנראה".

הגרי"מ טיקוצ'ינסקי

אמנם, הגרי"מ טיקוצ'ינסקי חישב את הזמן בו אמורה להיראות השמש באופן עקרוני, במקום בו מחושב הזמן, כאילו כל האופק הוא קו ישר. לפי שיטה זו, אין מתחשבים בהרים שמסתירים את השמש ולא מחכים עד שתיראה השמש בפועל. הנץ החמה לפי זה נקרא 'הנץ האסטרונומי' או 'הנץ המישורי'.
חשוב לציין שהדעות השונות בחישוב 'הנץ החמה הנראה' או 'הנץ החמה האסטרונומי', הם נפקא מינא רק לדברים הקשורים לזמן הנץ החמה ושקיעת החמה. אולם לגבי שאר זמני היום, דהיינו עלות השחר וצאת הכוכבים, שליש ורביע היום, חצות היום והלילה, זמן מנחה גדולה וזמן מנחה קטנה, פלג המנחה וחישוב הזריחה והשקיעה, מתבצעים רק לפי הזמן האסטרונומי.

ילקוט יוסף

אם נקבע את זמן 'הנץ החמה' לפי 'הנץ החמה הנראה', הדבר אפשרי בישוב קטן, אבל בעיר גדולה שהרים סביב לא ניתן לקבוע זמן אחיד לכל העיר ונצטרך לקבוע זמן לכל שכונה ושכונה. בספר 'ילקוט יוסף' בהערות שבהלכות תפילה בסימן פט' הערה ג' דן בעניין, ומסקנתו היא שזמן 'הנץ החמה' לפי 'הנץ החמה האסטרונומי': "...**ואם יש לקבוע לכל שכונה ושכונה זמן לנץ החמה, כפי שניתן לצפות את החמה מאותו מקום, או שקובעים זמן הנץ לכל בני העיר כאחת...והנה בירושלים מודדים את זמן תחלת הזריחה מעל אופק הרי מואב, ולפני קרוב לתשעים שנה סידר הגרי"מ טוקצ'ינסקי לוח שנה, ובו קבע את זמני הזריחה...אך כיון שירושלים הרים סביב לה, אי אפשר לדייק לקבוע את זמני הנץ באופן שיתאים לכל המקומות. ויש איחור הנץ של כמעט שתי דקות. ובכך מאבדים את המצוה מן המובחר בתפלה עם הנץ. וגם יש שהעירו על הזמנים המופיעים שם, (בלוח שנה טוקצ'ינסקי) אחר שבדקו ומצאו שאין הזמנים שם מדוייקים על פי הנץ האסטרונומי. ושמענו שכמה תלמידי חכמים מירושלים וטבריה עקבו אחר הנץ הנראה, מידי יום במשך שנים, וחישוו הזמנים עם זמן הנץ הנקבע על פי מפת אסטרונומית, ונמצא הדבר מדוייק.**

פסקי תשובות

אולם בספר 'פסקי תשובות' בסימן נח' כתב שהמנהג כיום הוא לפי 'הנץ החמה הנראה', ובפרט שההפרש הזמן בין 'הנראה' ל'אסטרונומי' קטן.

סיכום: 'הָנֵץ החמה' הוא הזמן נראית בוודאות הנקודה הראשונה מגוף השמש והוא כעשירית שעה לפני צאת השמש במלואה. במקומות הרריים יש קובעים זמן זה לפי 'הנץ הנראה' ויש קובעים לפי 'הנץ האסטרונומי'. וכך נקבע בלוחות, וכשאין לוח, המנהג הרווח לקובעו לפי הנץ הנראה.

פינת העורך

יצחק אבינו בירך את יעקב ואמר: "**ראה ריח בני כריח השדה אשר ברכו ה'. ויתן לך האלוקים מטל השמים ומשמני הארץ..**" (פרק כז) מה הקשר בין ההקדמה לברכה? מבאר הספורנו, שרמז לו ראה בני, ה' הכין עבורנו פירות וירקות למאכל, כדי לקיים את גופנו. ובחסדו הרב נתן בהם גם ריח טוב, כדי להשיב בו נפשנו! לפיכך, כשאני מברך אותך בברכות גשמיות לשפע וטובה, אל תשכח לטפח בו גם את הנשמה!...

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב לשלומים וגבריאל דוד היקרים הי"ו לרגל אירוסי בתם איילת הי"ו עם בחיר ליבה דוד הרוש הי"ו.
יהי רצון מלפני שוכן מרומים שיזכו לחופתם בקרוב וכן יזכו להקים בית נאמן וכשר בישראל המושתת על יסוד איתנים של אהבה ויראת שמים לתפארת עם ישראל.

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב למשה והוגט ישרוף הי"ו לרגל הולדת נכדם עברי בן לרוית ויוחאי ישרוף הי"ו והכנסתו לברית.
יהי רצון שיזכו הוריו לגדלו יחד עם כל יוצאי חלציהם באושר, שמחה ונחת לאהבת תורה ויראת שמים, וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם. ולסבא וסבתא הי"ו – יהי רצון שתירוו נחת מכל צאצאכם בבריאות ושמחה.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

ברכת בורא מיני בשמים

בושם המושק

"מושק" או "מאסק" (באנגלית: Musk), הוא כינוי כללי לחומרים המשמשים כבסיס להכנת בשמים. אולם "מושק" במקורו זה שם חומר עם ריח טוב חזק מאוד שמקורו בהפרשות מבלוטות של חיות שהבולט שבהם הוא הזכר של אייל מושק, (נמצא גם בבעלי חיים נוספים ובהם חולדת המושק).

עד לפני כמאה וחמישים שנה המושק הטבעי - מושק האייל היה בשימוש נרחב בתעשיית הבשמים, אולם מניעים כלכליים ואתיים הובילו לאימוץ של המושק הסינתטי, אשר משמש כיום כמעט באופן בלעדי בתעשיית הבושם.

המקור בתלמוד

בגמרא במסכת ברכות דף מג. מובא שעל הנאה מריח ה"מושק", שהוא בושם המופק לדעת רש"י מ"רעי" של חיות - מברכים "בורא מיני בשמים", אבל שמן המופק מעצי בשמים מברכים בורא עצי בשמים: **"אמר רבי חייא בריה דאבא בר נחמני אמר רב חסדא אמר רב, ואמרי לה אמר רב חסדא אמר זעירי: כל המוגמרות מברכין עליהן בורא עצי בשמים, חוץ ממושק שמן חיה הוא, שמברכין עליו בורא מיני בשמים...**

מפרש רש"י: חוץ ממושק - ...שהוא מן חיה - מן הרעי של חיה.

רא"ש

הרא"ש במסכת ברכות פרק ו', כתב שתי שיטות מהיכן מופק שמן החיה הנקרא "מושק": יש אומרים, מזיעת החיה, ויש אומרים שיש מין חיה שיש לה בגבה כמין בליטה ששם מתקבץ דם שלאחר מכן נהפך לבושם.

רבינו יונה

רבינו יונה על הרי"ף במסכת ברכות דף לא: תחילה שלל את זיהוי ה"מושק" כבושם ה"מור" שהיה בקטורת, ובהמשך כותב שלדעתו ה"מושק" מופק מחומר שנמצא במעין חטוטרת שנמצא בגבה של חיה מסויימת.

רמב"ם

לעומת זאת מדברי הרמב"ם בהלכות כלי המקדש פרק א' הלכה ג' עולה שלדעתו ה"מושק" המופק מחיה הוא הבושם הנקרא "מור" ושהיה אחד ממרכיבי הקטורת. והראב"ד השיג על קביעתו זו: **"המור הוא הדם הצרור בחיה שבהודו הידוע לכל שמתבשמין בה בני אדם בכל מקום...(השגת הראב"ד: המור הוא הדם הצרור - א"א אין דעתי מקבלת שיכנסו במעשה הקדש דם שום חיה בעולם כל שכן דם חיה טמאה אבל המור הוא האמור בשיר השירים באתי לגני אחותי כלה אריתי מורי עם בשמי והוא ממין עשב או ממין אילן וריחו נודף).**

חברותא - דף על הדף

בפירוש דף על הדף במסכת ברכות דף מג. העלה דרך ליישב את דעת הרמב"ם שה"מושק" המופק מחיה הוא הבושם הנקרא "מור" והיה אחד ממרכיבי הקטורת. ואת השגתו של הראב"ד על קביעתו זו של הרמב"ם.

"אכן בקובץ מוריה (שנה יח' גליון ז' – ח' עמוד קי') כתב בזה חכ"א: לאמיתו של דבר, צדק הרמב"ם שמקורו של המור יכול להיות בחיה, וצדק הראב"ד שאין להכניס דבר שמקורו בחיה טמאה לבית המקדש. העובדה היא, שאותה חיה, עליה מדבר הרמב"ם, היא חיה טהורה.

בעלי התוספות

התוספות במסכת ברכות דף מג. ד"ה "ועל ההדם שבכל מקום". כתבו בשם רבי משה מקוצי מצב נוסף בו יש לברך "בורא מיני בשמים" והוא - אדם שנכנס לחנות בשמים ומריח כמה וכמה ריחות ואינו יודע מה מריח, ולפי זה ברכת "בורא מיני בשמים" היא ברכה כללית על הנאה מריח טוב. אבל בהמשך כתבו שיש חולקים על כך ולדעתם מצב זה יש לברך "שהכל נהיה בדברו" – עפ"י הכלל "על הכל אם אמר "שהכל" יצא.

רמב"ם

רמב"ם הלכות ברכות פרק ט הלכה א': **"כשם שאסור לאדם ליהנות במאכל או במשקה קודם ברכה, כך אסור לו ליהנות בריח טוב קודם ברכה, וכיצד מברך על ריח טוב...ואם לא היה מן העץ ולא מן האדמה כגון המור שהוא מן החיה מברך בורא מיני בשמים..."**

ובהלכות ברכות פרק ט' הלכה ה', כתב שלשה מצבים שבהם יש לברך על ההנאה מריח טוב מיני בשמים, והם: א. בספק מהיכן הבושם הגיע, האם מן עץ או אדמה. ב. כשעירבו כמה סוגים של בשמים יחדיו. ג. כשאדם נכנס לחנות של בושם שיש שם הרבה מינים של בושם.

פסיקה להלכה בשו"ע

מרן בשו"ע בסימן רנ"ז סעיף ב', פסק שעל הנאה מריחו הטוב של המוסק יש לברך מיני בשמים, וכן פסק שבמצב של ספק מהי הברכה הנכונה על הנאה מבושם, יש לברך "בורא מיני בשמים" (לא "שהכל") והוסיף, שאדם שטעה ובירך על בושם של עצי בשמים או עשבי בשמים, "בורא מיני בשמים" יצא ידי חובה: **"אם זה שיוצא ממנו הריח עץ או מין עץ, מברך בורא עצי בשמים, ואם הוא עשב, מברך בורא עשבי בשמים, ואם אינו לא מין עץ ולא מין עשב, כמו המוס"ק, מברך בורא מיני בשמים, ועל כולם, אם אמר: בורא מיני בשמים, יצא, הילכך על כל דבר שהוא מסופק בו, מברך בורא מיני בשמים".**

מרן בשו"ע בהלכות שבת סימן רצ"ז סעיף א' פסק לגבי ברכת הבשמים בהבדלה: **"מברך על הבשמים אם יש לו, ואם אין לו אינו צריך לחזור אחריהם".**

משנה ברורה

במשנה ברורה בסימן רנ"ז ס"ק יג' כתב שברכת מיני בשמים היא ברכה כוללת ולכן אדם שבירך ברכת "בורא מיני בשמים" על הנאה מבשמים שיש להם ברכה מוגדרת כגון "עצי בשמים" או "עשבי בשמים" יצא ידי חובה.

בהמשך הביא מחלוקת הפוסקים האחרונים בשאלה – אדם שבירך "שהכל נהיה בדברו" על הנאה מריח של בשמים האם יצא ידי חובה, או לא.

משנה ברורה/ערוך השולחן

על פסיקת מרן לגבי ברכת הבשמים בהבדלה, כתב במשנה ברורה בס"ק א' שבברכת הבשמים בהבדלה, על כל סוגי הבשמים יש לברך "בורא מיני בשמים", זאת כדי למנוע טעות מאלו שאינם בקיאים בסוגי הבשמים וברכתם, אבל בימי החול צריך לברך על כל סוגי הבשמים את ברכתם הראויה להם, וכן כתב בספר ערוך השולחן בסימן רנ"ז סעיף ה'.

חזון עובדיה

בספר חזון עובדיה בברך "ט"ו בשבט ברכות" עמוד שטז'. פסק שמי שבירך על הנאה מבשמים "שהכל נהיה בדברו", בדיעבד יצא ידי חובה, ולא חשש לדברי המגן גיבורים שסובר שלא יצא. "אם הוא מסופק בברכת הריח אם הוא מין עץ...מברך בורא מיני בשמים, ועל הכל אם בירך בורא מיני בשמים יצא, והוא הדין אם בירך על ריח טוב שהכל נהיה בדברו יצא."

סיכום: "מיני בשמים" היא ברכה כוללת על הנאה מריח טוב, כברכת "שהכל" היא ברכה כוללת על הנאה מכל מאכל או משקה. לכן הנהנה מריח בשמים: כשיש ספק אם הבושם הוא מן עץ או אדמה, או כשעירבו כמה סוגי בשמים יחד, או וכשאדם נכנס לחנות בשמים בה יש מיני בושם רבים, יברך "מיני בשמים". מנהג יהודי אשכנז בברכת הבשמים בהבדלה, לברך על כל סוגי הבשמים "מיני בשמים", ומנהג הספרדים לברך בהבדלה, על כל סוג בושם את ברכתו הראויה, ולפי מנהג כולם בימי החול לברך על כל סוגי הבשמים את ברכתם הראויה להם. אדם שבירך על הנאה מבשמים "שהכל נהיה בדברו", משום "ספק ברכות להקל" בדיעבד יצא ידי חובה ואינו צריך לחזור ולברך, אבל אין לעשות כך לכתחילה.

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

ביאור ופירוש על ספר תהלים – עפ"י מלבי"ם ועוד

מזמור ו' בתהלים פותח בפסוק: "**למנצח בנגינות על השמינית מזמור לדוד**". מלבי"ם מבאר שאת המזמור הזה אמר דוד המלך, כשחלה במחלה כבידה וארוכה אחרי מעשה בת שבע, כשהוא מתמודד עם שני דברים. א – מחלתו הקשה. ב – האויבים שלו שמירדו את חייו. יוצא אם כן שבאותה תקופה היו לדוד המלך שני אויבים הפנימי – מחלתו, והחיצוני אויביו: "**מבואר כי מזמור זה התפלל עת חלה חולי כבד וארוך, אחר מעשה של בת שבע, כאשר קבלו חז"ל, והתפלל על חליו (ב' ז'). אבל גם אויביו שטמוהו וימררוהו בעת החיא, עד שהורע זה בעיניו יותר מן חליו, והתפלל גם עליהם (ז' יא'), עד שהמזמור בכללו, ידבר על שני מיני האויבים המכתירים את האדם, האויב הדבוק בו מתולדתו, שהם מזגי גופו ולחותיו המתקוממים עליו להחליאו ולחמיתו, והאויבים החיצוניים שהם זולתו מבני אדם:**

את פסוק ב': "**ה' אל באפך תוכיחני ואל בחמתך תיסרני**" מבאר מלבי"ם שדוד המלך מתייחס לשני מיני כעס: אף וחמה ומבאר את ההבדל ביניהם: "**יש הבדל בין האף ובין חמה, שהאף הוא הכעס הנגלה, והחמה היא תבערת אש הכעס בנסתר בנטירת שנאה ואיבה, ויהיה לפעמים אף בלא חמה אם רק מראה לו פנים נזעמים ואהבה במצפוניו, וחמה בלא אף אם מסתיר אפו ואיבתו, ויש הבדל בין תוכחה וייסור. התוכחה היא בדברים רכים, והייסור בו יאסור את נפשו בדברים קשים או ביסורים ממש, ותוכחת ה' עלי עוון, הוא לפעמים שלא יחטא בעתיד, וזה נקרא תוכחה, ודוד בקש שתוכחה זו לא תהיה באף רק בדברים רכים כאב את בנו.**

ולא הוצרך לבקש שלא יהיה בחמה ונטירת איבה, כי האויב לא יוכיח ולא ישתדל להשיבו אל דרך הנכונה, והתוכחה המגולה תהיה תמיד מאהבה מסותרת, ולא בקש רק אל באפך תוכיחני, ולפעמים יביא ה' יסורים על האדם בעבור החטא שכבר חטא, וייסורים האלה בהכרח הם באף, כי המיסר מראה בנגלהו שקוצף על המיוסר, ולכן בקש שעכ"פ אל בחמתך תיסרני. שלא יהיה מאיבה פנימית ונטירת שנאה כאויב המיסר, רק כמו שכתוב כי כאשר ייסר איש את בנו ה' אלוקיך מיסרך, ואמר ואהבו שחרו מוסר".

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי – עפ"י מלבי"ם ועוד

המלבי"ם כתב שמהמשלים שבספר, האדם לומד איך להתנהג בעניינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית.

את פרק ב' פסוק ג': "**כי אם לבינה תקרא לתבונה תתן קולך**: ביאר מלבי"ם, שהבינה היא התבוננות האדם מעט מעט ומוסיף דעת להוציא דבר מדבר, ואילו תבונה היא מבט כללי שכולל כל הדברים, והשגתה היא בראיה מרחוק.

את פסוק ד': "**אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה**" - מבאר המלבי"ם, כביטוי של היגיעה שמתייגע להעמיק בדברי החכמה העמוקים.

את פסוק ה': "**אז תבין יראת ה' ודעת אלוקים תמצא**" מבאר מלבי"ם שיראת ה', היא ראשית החכמה, שהרי החוכמה מתנגדת ליצר הלב, ולכן הם לא יופנמו ויחוקקו בלב האדם אלא ע"י יראת ה'. אבל יש לדעת שללא חוכמה, לא יהיה לאדם יראת ה', שהרי אי אפשר לאדם להבין את גדולת ה' ורוממתו עד שיירא מפניו רק ע"י החכמה, המלמדת אותו ללכת בדרכי ה'.

"**כבר התבאר כי ראשית חכמה יראת ה', שאחר שחקי החכמה אין עליהם מופת והם מתנגדים ליצר הלב, אי אפשר שיחקו חקי החכמה בלב אלא ע"י יראת ה', וכמ"ש חז"ל אם אין יראה אין חכמה, שע"י יראת ה' יקבעו בלבו חקי החכמה אשר צוה ה' ונתנם לבני אדם, אולם אמרו עוד שאם אין חכמה אין יראה, שא"א שיבין אדם גדולת ה' ורוממתו עד שיירא מפניו רק ע"י החכמה, שהיא תלמדהו ללכת בדרכי ה' ועל ידה יבין גדולתו של יוצר בראשית, עד שיבין יראת ה'...**"

ועוד, אפילו שהחכמה אינה נודעת ע"י החוש והמופת, ע"י היראה יקבעו בליבו אמונה אומן חקי החכמה הנתונים מאלוקי עולם אשר הוא ירא מגדולתו, ויורגל בהם עד שישובו להיות אצלו כדברים הנודעים בחוש וכמושכלות, אמנם אם יוסיף בבקשת החכמה לבקשה ככסף וכמטמונים, אז יבא למדרגה למצוא דעת אלוקים, והם הידיעות הנשגבות בענייני האלוקות כמו מעשה בראשית ומעשה מרכבה שאין מופרים אותם אלא לחכם ומבין מדעתו".

שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1. בזכות איזה מעשה או מעשים, זכה גם עשו לברכה?

א. בזכות שהקפיד לעשר, אפילו מים.
ב. בזכות שהרג את נמרוד הרשע.
ג. בזכות שנהג כבוד באביו.
ד. כל התשובות נכונות.

2. מדוע כשהיה רעב בארץ, לא ירד יצחק למצרים כמו אברהם אביו?

א. שמע שגם שם יש רעב.
ב. היה בדרך למצרים, והזמינו אבימלך אליו.
ג. ה' אמר לו להישאר בארץ כי התקדש בעקידה.
ד. כך ציווה לו אברהם.

4. את מי נשא עשיו לאשה?

א. את יהודית בת בארי החיתי.
ב. את בשמת בת אלון החיתי.
ג. את מחלת בת ישמעאל.
ד. כל התשובות נכונות.

שאלה עפ"י פירוש בעל הטורים - כיתות ד' עד ח'

7. ה' מבטיח ליצחק שיתן את הארץ לזרעו, לאחר כמה דורות? (פרק כו')

א. לאחר שש דורות.
ב. לאחר שלוש דורות.
ג. לאחר ארבע דורות.
ד. לאחר ארבע מאות ושלושים שנה.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ח'

4. למה הכוונה "...עֵקֶב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקֹלִי..." (פרק כו')?

א. עמד בכל הניסיונות.
ב. קיים את הציווי ללכת מארצו ומולדתו.
ג. שמע לי לגרש את הגר וישמעאל.
ד. קיים את הציווי לעקוד את יצחק.

5. איזה ברכה ברך יצחק את יעקב מלבד מהברכה שנתן לו בסעודה?

א. שינצל מעשו.
ב. שימצא זיווג טוב ונאה.
ג. את ברכת אברהם.
ד. יצחק לא ברך אותו בברכה נוספת.

6. מדוע ה' לא נותן ליצחק לרדת למצרים כשהרעב בארץ אברהם?

א. יצחק הוא 'עולה תמימה'.
ב. היה אוכל בארץ ישראל, בארץ פלשתים.
ג. הוא זרע אברהם והארץ שלו.
ד. למד לקח מהסיפור עם פרעה ושרה.

שאלה עפ"י פירוש רמב"ן - כיתות ד' עד ח'

8. "וַתֵּלֶךְ לִדְרֹשׁ אֶת ה'" (כה') מה עשתה רבקה בראותה גודל צער העיבור?

א. התפללה לה'.
ב. הולכה לשאול בבית מדרשו של שם ועבר.
ג. הלכה לנביא לדעת מה יהיה בסופה.
ד. ביקשה מיצחק שיתפלל עליה.

ברכות והודעות

מדרשת "הדרך אלייך" בחשמונאים מזמינה את בנות הישוב בגילאי 18 עד 40 להשתלב במדרשה שתעניק לכן כלים להעצמה אישית וצמיחה תורנית ורוחנית באווירה חמימה וחברותית.

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות חינמי ללימוד תורה משמעותי ע"י כעשרים ושישה אברכי כולל "ברכת אברהם" לאזכרה של קרוב משפחה – הרב שמעון בוחניק – 050-2339941